

Čestné pohřebiště popravených a umučených politických vězňů v Praze-Ďáblicích

Pomník popraveným a umučeným vězňům na Ďáblickém hřbitově zobrazuje lidské ruce propletené ostnatými dráty, symbol věznění a mučení nevinných obětí.

Výňatek ze studie vypracované studentkou Kateřinou Pekárkovou,
Arcibiskupské gymnázium, Septima A, 2002/2003, Internet: www.arcig.cz

Mé poděkování patří především panu Stanislavu Stránskému, předsedovi Sdružení bývalých politických vězňů, a dále dalším členům Konfederace politických vězňů - paní Evě Duškové, panům Karlu Plockovi a Otovi Rambouskovi, kteří mi všichni laskavě poskytli svůj čas, své poznatky a vzpomínky a zapůjčili mnoho materiálu. Děkuji jim za projevenou trpělivost i za podnětné připomínky.

Úvod

Tato práce vznikla v rámci historického semináře pod záštitou programu Sokrates. Při hledání objektu pro tuto studii mne zarazilo, jak málo se mluví o naší nedávné minulosti a o lidech, kteří se zasloužili o naši dnešní svobodu a demokracii. Kamenná paměť mého kraje, jak znělo zadané téma, se mi jevila naprosto jasně. Vždyť okolí mého pražského bydliště přímo dýchá vzpomínkami a příběhy této nedávné minulosti. Stačí jít kolem pankrácké věznice, hradčanského Domečku, nebo Bartolomějskou ulicí, místy, které svojí existencí zdánlivě nic zlověstného nepřipomínají, v jejichž zdech jsou však vepsány obsáhlé lidské tragedie. Zdálo se, že tyto události už zůstávají skutečně jen v paměti němého kamene, protože paměť lidí je příliš krátká a přizpůsobivá.

A tak mě tedy zajímalo, zda existuje památník, který by lidem oživoval paměť a připomínal osoby zaslouživší se o jejich nynější život v demokracii. Samozřejmě jsem věděla o pomníku pana Olbrama Zoubka na Újezdě, ale ten mi v tomto případě připadal, přes svou nepochybnou uměleckou hodnotu, příliš neosobní a kontroverzní. Pro úplnost připomínám, že představuje člověka, který je postupně naleptáván totalitním režimem, až jeho integrita zanikne docela. Tato idea mi ovšem v případě umučených a zavražděných obětí komunismu nepřipadla příliš příhodná, neboť v jejich případě se jednalo o pravý opak – vždyť oni se dokázali postavit moci čelem a vzdorovat jí až do samého konce. K tomu se přiřadila zřejmá a známá rozporuplnost Zoubkova díla spočívající v tom, že představuje muže a nikoliv všeobecně lidskou bytost, nebo obě pohlaví zároveň. Právem bylo poukazováno na to, že ženy trpěly a vytrvaly za komunistického režimu stejně jako muži.¹

Podnětná připomínka paní profesorky Almerové mne poté přivedla na myšlenku ďáblického čestného pohřebiště, které se zdálo být přesně vyhovující mému záměru. Díky jejímu trpělivému vedení a konzultacím se tato studie přiblížila svému konečnému stadiu. Na tomto místě bych také chtěla poděkovat paní profesorce Janíkové, jež obětovala svůj čas a síly na opravu anglického resumé.

Kromě „Čestného pohřebiště popravených a umučených v 50. letech“ v Ďáblicích je tomuto tématu velice blízké pietně upravené místo v Motole^{2a}. Podle svědectví bylo za komunistické ho režimu zkremováno asi 80% obětí.^{2b} Pro nedostatek času jsem však byla schopna zpracovat pouze osudy pohřebiště ďáblického, proto doufám, že je lze chápat jako zástupný symbol utrpení všech umučených a vězněných v 50. letech.

Tím se dostávám ke zhodnocení pramenů. Ve své práci jsem čerpala jednak z ústních svědectví pana Stanislava Stránského, paní Evy Duškové, pana Karla Plocka a pana Oty Rambouska, jednak z jejich osobních archivů, nebo z archivu redakce časopisu Věrní zůstaneme a také z archivu Sdružení bývalých politických vězňů. Tyto prameny pro mne byly zcela jedinečné zejména proto, že

jejich dostupnost je prakticky nulová. Dále jsem čerpala z odborní literatury, která jsou k pochopení atmosféry tehdejší doby nezbytná a jejíž seznam uvádím na konci studie. Významným zdrojem informací byla zejména kniha Jana Kalouse **Instruktažní skupina StB v lednu a únoru 1950, zákulisí případu Číhošť**, jež je jedinečná zejména proto, že nekončí umučením obviněného, ale mapuje osudy jeho ostatků dále, až do pohřbení na dáblickém hřbitově (vyšla v rámci Sešitů Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu). Z této kapitoly se lze dozvědět mnoho poučných věcí, jelikož cituje dobové zprávy o pohřbívání v Ďáblicích, k nimž je jinak přístup poměrně komplikovaný.

Na závěr musím konstatovat, že se má práce jistě bude zdát velmi neúplná, nicméně

materiály k tomuto tématu se shánějí skutečně velice složitě. Prakticky v žádné literatuře není o dáblickém hřbitově ani zmínka, proto je třeba se téměř úplně spolehnout na ústní svědectví, která se ale vztahují prakticky pouze k demokratickému období po roce 1989, protože pamětníci mezi totalitními funkcionáři se o výpověď pochopitelně nehlásí a mezi politickými vězni kvůli tehdejšímu utajení již také mnoho pamětníků neexistuje. Jako svědectví tak prakticky slouží jen to, co můžeme z porevolučního stavu pohřebiště vyvodit. V archivu ministerstva vnitra k tomuto tématu existuje pouze několik zpráv, jež budu později citovat.

V této práci bych také chtěla uvést osudy několika osobností, které na dáblickém pohřebišti mají své místo, a které se o obnovení svobody v naší zemi zasloužily vrchovatou měrou. Osudy některých z nich jsou sice poměrně krátké, což ovšem platí i o lidské paměti. Jak jsem zjistila krátkou sondou mezi svými spolužáky, o těchto jménech a procesech už mají většinou jen velmi mlhavé ponětí, proto myslím nebude na škodu několik známých jmen a procesů zmínit, neboť jsou s tímto místem bytostně spojeny a jeho paměť o jejich osudech vypráví.

.....
.....
.....

Ďáblický hřbitov

Hřbitov v Praze 8-Ďáblicích byl projektován jako jeden ze tří ústředních hřbitovů (Olšany, Chodovec, Ďáblice), přičemž chodovský na Chodovci měl být největší. Poté co bylo za druhé světové války od stavby hřbitova na Chodovci upuštěno, stal se dáblický ústřední hřbitov s rozlohou 29,32 ha po Olšanském hřbitově druhým největším v Praze. Byl postaven

v kubistickém stylu v letech 1912-1914 podle návrhu architekta Vlastislava Hofmana. Tento styl se výrazně prosadil v obvodové zdi a v řešení kaple. Hřbitov je dosud zaplněn jen z malé části, východní část je zarostlá stromy a křovím, jižní, dosud nevyužitá, je zčásti parkově upravená, se vzrostlými stromy, zčásti neudržovaná.

Podle pasportu stávajícího stavu hřbitova z dubna 1999 zde bylo evidováno 20 187 pohřbených. Jako na málokterém pražském hřbitově nelze však na toto číslo zcela spoléhat vzhledem k tajnému pohřbívání obětí komunistického režimu v padesátých letech 20. století i k tomu, že hřbitov byl využíván také k pohřbívání neidentifikovaných zemřelých.

Jak vyšlo veřejně najevo začátkem devadesátých let (díky nemalé zásluze spisovatele Petra Placáka), byly při severní zdi hromadně pohřbívány oběti protikomunistického odboje. V devadesátých letech zde bylo zřízeno **Čestné pohřebiště popravených a umučených z 50.let – třetí odboj**. Pomník obětem komunismu znázorňuje ruce propletené ostnatými dráty. Podél severní zdi jsou v trávě desky se jmény zjištěných obětí. Podél cesty je po pravé straně (odd. VIII-1) rovněž dětský hřbitov z padesátých let. Na deskách v trávě jsou jména a data zemřelých dětí; ty většinou nežily déle než několik dní. Celkem jsou zde pochovány ostatky 207 politických vězňů⁵ umučených a popravených mezi lety 1948 a 1959 a 37 dětí.

Areál hřbitova je od roku 1984 veden jako památka⁶.

Okolnosti pohřbívání do společných hrobů v 50.letech a jejich stav na konci let šedesátých

.....
.....
bohužel (zpráva příslušníka Stb, majora Františka Machara z roku 1968) nijak nevysvětluje, jakým způsobem se pohřbívání dělo, zdali byli popravení a umučení zanášeni do knih a pohřbívání pod svým vlastním jménem (k částečnému rozřešení tohoto problému nám může přispět poznámka o pohřbení Josefa Toufara, který byl pohřben a do knihy zanesen pod jménem Josef Zoukal). Není zde sebemenší náznak o tom, kdo příkazy k pohřbení vydával, ani odkud byli popravení odvázeni na hřbitov, zdali přímo z vyšetřoven a věznic, nebo z nemocnic a patologických ústavů, či zda je na místo jednoduše vozila policie a dala je pohřbít společně s ostatními.

Na tyto otázky nám může částečně odpovědět tajný rozkaz ministra národní bezpečnosti Karola Bacílka z 18. listopadu 1952. Ten sice nehovoří přímo o d'áblickém

hřbitově, ale zmiňuje způsob pohřbívání zavražděných „teroristů a agentů“. „V boji bezpečnostních agentů proti vnitřní a zahraniční reakci dochází někdy k usmrcení agenta či teroristy. Jejich mrtvoly bývají po provedeném šetření předány příbuzným. Ti pak vypravují usmrceným honosné pohřby, jež se stávají manifestací reakce. Pohřbu se zúčastňují lidé, kteří nemají osobní vztah k pohřbívanému a svou přítomností dávají výraz svému nepřátelskému postoji vůči lidově demokratickému zřízení. Je-li pak veřejně známo místo, kde usmrcený terorista a agent byl pohřben, mají příslušníci reakce možnost kladením věnců či kytic vyjádřit manifestačně svůj souhlas a sympatie s činem pohřbeného. Nařizují proto všem náčelníkům a velitelům, kteří případ agenta či teroristy zpracovávají, aby zařídili ihned po soudní pitvě převoz do nejbližšího krematoria. Se správou krematoria je pak nutné projednat spálení mrtvoly bez jakékoliv účasti veřejnosti (včetně příbuzných). Urnu s popelem předá pak správa krematoria náčelníku okresního oddělení VB v místě, který zařídí uložení urny na vězeňském hřbitově. Odvoz mrtvoly do krematoria je nutno zařídit tak, aby byl utajen před veřejností. Není-li možno z jakýchkoliv příčin provést převoz mrtvoly do krematoria, je nutno uvažovat o možnosti pohřbit zastřeleného agenta nebo teroristu v jiné obci, než bylo jeho poslední bydliště. V místě posledního bydliště je možno provést pohřbení jen v případech naprosté nezbytnosti.

Při pohřbu do země je nutno vstoupit ve styk s předsedou MNV, v jehož obvodě má být mrtvola pohřbena a projednat s ním pohřbení tak, aby:

- 1) mrtvola byla pohřbena pokud možno ihned po soudní pitvě či převozu do obce,
- 2) doba pohřbu byla naprosto utajena, tj. aby hrobníkovi byl dán pokyn vykopat hrob bez udání jména pohřbívaného a doba uložení rakve do hrobu mu byla sdělena těsně před pohřbením,
- 3) umístění hrobu na hřbitově bylo učiněno neznatelným (pohřbení ve společném hrobe, nebo alespoň neoznačeném hrobě, rakev zasypat okamžitě po uložení a hrob srovnat se zemí tak, aby nebyl znatelný).

S úředním lékařem, který provede ohledání mrtvoly, je nutno projednat, aby ohledací a úmrtní list zaslal jednak příslušnému MNV a soudu k zavedení pozůstalostního řízení. „...“Současně by měl předseda MNV vyrozumět o úmrtí nejbližší příbuzné s tím, že zemřelý byl již pohřben a místo pohřbení nemůže být ze závažných bezpečnostních důvodů sděleno. Byl-li terorista nebo agent usmrcen v obci svého posledního bydliště, sdělí předseda MNV po jeho pohřbení nejbližším příbuzným, že usmrcený byl již pohřben. Výlohy spojené s pohřbením usmrceného se hradí z prostředků ministerstva NB a to ústřední hospodářskou správou MNB, které se

příslušné účty zašlou k proplacení. Hospodářská správa uplatní pak v pozůstalostním řízení náhradu vzešlých výloh.“⁹

.....

.....

.....

Dětský hřbitov

Součástí čestného pohřebiště popravených a umučených je i dětský hřbitov, jehož hrobečky se jeví jako nejsmutnější. Leží v nich 37 dětí, které se v 50. letech narodily za mřížemi pankrácké věznice. Většinou zemřely brzy po porodu anebo poté na hlubokou podvýživu a nedostatečnou péči ve věznici. Jsou zde pochovány i děti, které zemřely v lůně matčině při krutých výsleších. Na přítomnost dětí v pankrácké věznici vzpomíná i Eva Dušková: „V soudní vazbě jsme měly vycházku 1 hodinu denně, někdy i odpoledne, to jsme musely nosit novorozence z pankrácké porodnice, kteří se narodili trestankám.“²⁰

Obdobně se vyjadřuje i M.Turková. „Bylo nám dáno osudem, abychom blíže poznaly prokleté dřevo pankrácké šibenice. My, vězněné ženy, jsme na těch šibenicích sedávaly i s nemluvnětem v náručí...“²¹

Část dětí z pankrácké věznice ale neměla to štěstí, aby spatřila ještě někdy světlo svobodného světa. Je jim proto vyhrazena část čestného pohřebiště.

Závěr

Práce na tomto tématu mě vnitřně velice obohatila. Je smutné, že má generace nemá prakticky žádné přesné informace o totalitní době. Na vině je snad dnešní společnost, která má ve zvyku vynášet výhody komunistické společnosti s velkou sociální jistotou a malými třídními rozdíly. Do pozadí zatlačuje všechny zločiny, které páchala komunistická strana a zejména její nejuvýkonnější rameno spravedlnosti – StB. Možná je to proto, že většina starších generací našeho národa na tom cítí svůj podíl viny, protože oni sami neměli odvahu pozvednout svůj hlas na odpor jako tito stateční a nevinní lidé, kteří za to zaplatili vlastním životem. Místo toho mlčeli a snažili se onou dobou tiše proplout nepozorováni. Bojí se snad, že když pozvednou svůj hlas proti komunistickým zločincům, ukážou na ně ostatní a řeknou,

že by si nejdříve měli vyndat „trám z oka svého“. Buď jak buď, díky lhostejnosti naší společnosti upadá tato doba pomalu v zapomnění bez jakéhokoliv výraznějšího aktu odčinění. Neexistuje zde ani jakási magická hranice, jakou byl například po druhé světové válce norimberský proces, jakýsi symbolický trest a konec této éry. Nikoliv, naše společnost jen vklouzla z jedněch bot do jiných, ale staré nechala nevyčištěné strašit v předsíni. Nejen, že komunistické zločiny nebyly potrestány, přestože existuje dost svědků a průkazního materiálu, ale do dnešní doby nebyla oficiálně uznána ani existence třetího odboje.

Jako pietní místo všech umučených a popravených tak nezůstává naše čisté svědomí, ale čestné pohřebiště v Ďáblicích, kde našli ve velké většině místo posledního odpočinku. Nejmenší poctou, kterou jim lze prokázat, je vzpomínat na ně s vděčností jako na národní hrdiny a užívat svobody, kterou pro nás vlastní smrtí vydobyli, k rozvoji a prospěchu lidských práv.